

УДК 355.5

Володимир Мірненко,
доктор технічних наук, професор,
Міністерство оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7484-1035>

Дмитро Вітер,
доктор філософських наук, старший науковий співробітник,
Національний університет оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7330-1280>

Володимир Оліферук,
кандидат технічних наук,
Національний університет оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-0722-7561>
DOI: 10.33099/2617-1775/2023-02/9-17

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто основні тенденції та перспективи розвитку системи військової освіти в Україні в контексті завдань, визначених нормативно-правовими актами, що закріплюють завдання з її трансформації. Показано зв'язок основних структурних елементів системи військової освіти за відповідними рівнями військової освіти. Акцентовано необхідність розвитку нового інструменту державного регулювання у сфері військової освіти, в якості якого розглядається система патронажу держав-членів НАТО над військовими навчальними закладами системи Міністерства оборони України. Окрему вагу приділено перспективам розвитку системи професійної військової освіти за стандартами держав-членів НАТО. Визначено основні завдання щодо подальших етапів трансформації та модернізації системи військової освіти.

Ключові слова: вища освіта; військова освіта; концепція; підготовка; професійна військова освіта; система.

Постановка проблеми. Зміна форм і способів сучасної збройної боротьби, необхідність реалізації основних напрямів воєнної політики держави в контексті всеохоплюючої оборони України, перехід ЗСУ на стандарти НАТО потребує суттєвих змін у системі військової освіти і підготовки військових фахівців. Готовність до застосування сил безпеки і оборони України має охоплювати всі аспекти узгодженого поєднання спроможностей. Одним з визначальних моментів всебічного розвитку Збройних Сил України (ЗСУ) є нарощування спроможностей сил безпеки і оборони для забезпечення виконання завдань оборонного планування, застосування ЗСУ та інших складових сил безпеки і оборони при проведенні об'єднаних операцій, спільних дій у складі об'єднаних органів військового управління, сумісності із силами оборони держав-членів НАТО. Саме у цьому контексті розвивається сучасна система військової освіти України. Проте, зростання кількості чинників, що визначають рух її розвитку, обумовлює необхідність проведення змін у діючій системі військової освіти, проведення системної трансформації, напрями якої мають бути чітко визначені та окреслені.

Метою статі є визначення основних тенденцій та перспектив трансформації системи військової освіти.

Методи дослідження. У статті використано систему загальнонаукових і спеціальних методів теоретичного та емпіричного дослідження (аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, систематизація та узагальнення, логічно-порівняльний методи, системний підхід, контент-аналіз).

Виклад основного матеріалу. Для створення передумов трансформації системи військової освіти Департаментом військової освіти і науки Міністерства оборони України у період з 2020 року по вересень 2023 року було розроблено та внесено зміни до низки нормативно-правових актів, що стосуються військової освіти. Основним нормативно-правовим документом у цій сфері є Постанова Кабінету Міністрів України «Концепція трансформації системи військової освіти» [5]. Ця постанова повністю відповідає стратегічній цілі набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Урядом України визначено завдання Міністерству оборони України розпочати імплементацію Концепції з 1 вересня 2023 року.

Поряд з цим, значний внесок в отримання позитивних результатів трансформації системи військової освіти зробила програма НАТО з удосконалення військової освіти DEEP-Ukraine. Протягом минулого 2022 року в межах програми НАТО DEEP-Ukraine реалізовано 100 заходів, у яких взяли участь 929 представників ЗС України. Загалом за 10-річний період з початку реалізації цієї програми проведено понад 800 заходів як в Україні, так і державах-членах Альянсу, за участі понад 10 тисяч військовослужбовців та науково-педагогічних працівників. Основними напрямками діяльності у межах програми НАТО DEEP для України є [6]:

- професійний розвиток науково-педагогічних працівників;
- удосконалення освітніх програм за стандартами НАТО;
- розвиток технологій дистанційного навчання та навчальних мереж;
- допомога в організації вивчення військовослужбовцями англійської мови;
- спільна робота експертів України та держав-членів НАТО щодо розвитку системи професійної військової освіти;
- проведення стажувань представників військових навчальних закладів України у військових навчальних закладах НАТО та держав-членів Альянсу;
- організація багаторівневої підготовки сержантів та старшин для потреб ЗС України.

Відповідно до Концепції трансформації системи військової освіти підготовка військовослужбовців сержантського та старшинського складу включає багаторівневу та курсову підготовку. Багаторівнева підготовка здійснюється за базовому, середньому, підвищеному та вищому рівнях (див. рис. 1).

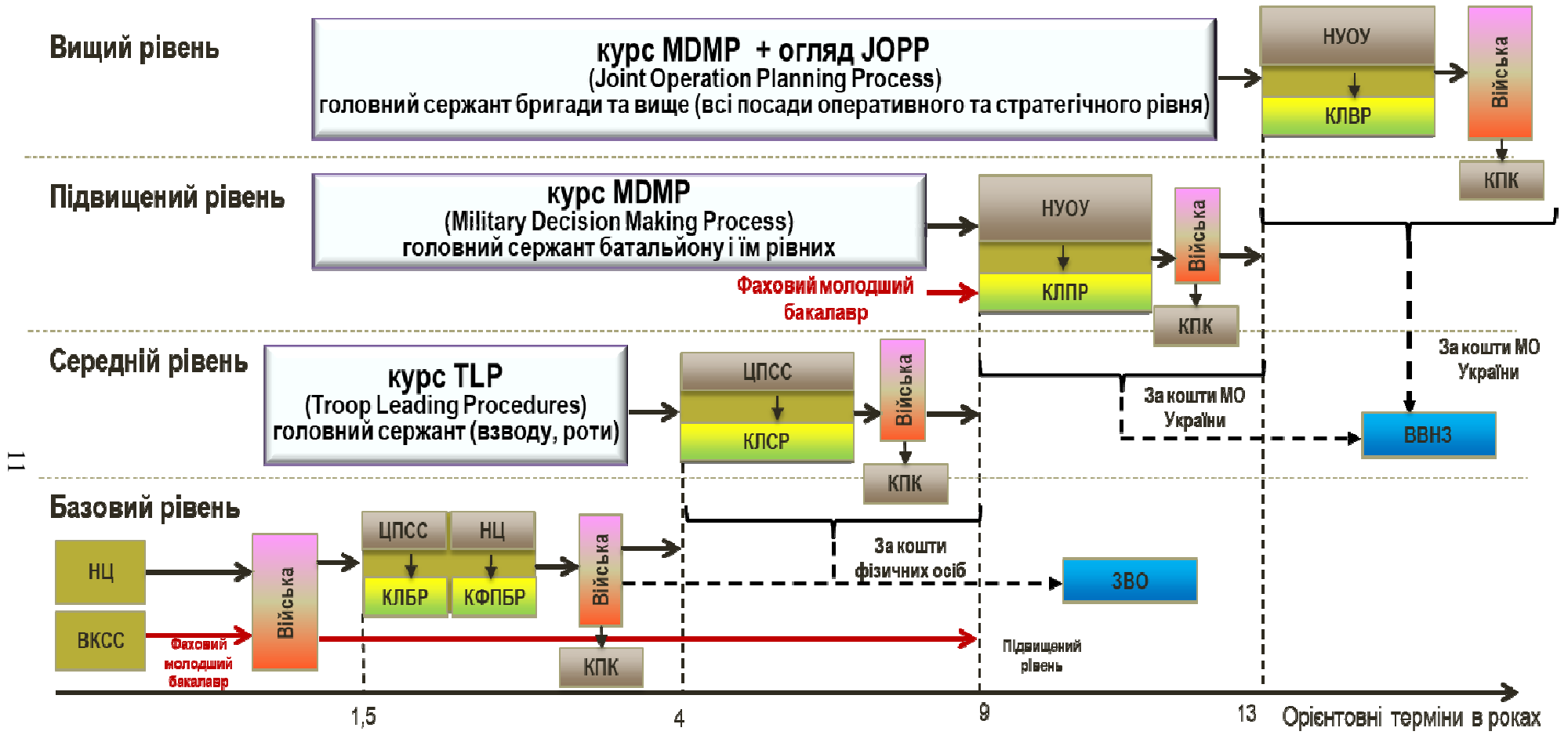

Рис. 1. Підготовка військовослужбовців сержантського та старшинського складу

На середньому, підвищеному та вищому рівні підготовка здійснюється на курсах лідерства, складовою яких є процедури НАТО щодо планування та прийняття військових рішень.

Курсова підготовка сержантського і старшинського складу передбачає підготовку інструкторів, які у подальшому залучаються до проведення занять як носії практичних знань.

За своєю структурою нова система військової освіти та підготовки офіцерського складу для всіх складових сил оборони є схожою та складається з трьох функціональних складових освіти: вищої освіти, професійної військової освіти та підвищення кваліфікації. У підсистемі вищої освіти здобуваються ступені вищої освіти: бакалавр, магістр та доктор філософії, а також науковий ступінь доктора наук.

Здобуття рівнів військової освіти (тактичного, оперативного та стратегічного) здійснюється в підсистемі професійної військової освіти, яка інтегрована з вищою освітою. При цьому кожен курс професійної військової освіти відповідає певному військовому званню та проводиться перед його отриманням та призначенням військовослужбовця на посаду. Для підвищення професіоналізації військовослужбовців до викладання на курсах професійної військової освіти планується залучати інструкторів з-поміж найбільш підготовлених військовослужбовців. У підсистемі підвищення кваліфікації здійснюється підготовка до майбутньої посади, на яку буде призначено військовослужбовця.

Тактичний рівень військової освіти здобувається у військових навчальних закладах сил оборони тактичного рівня. Під час навчання за освітньою програмою підготовки бакалавра, курсанти проходять базовий курс професійної підготовки L1A та фаховий курс професійної підготовки L1B. Така підготовка дасть змогу випускнику обіймати первинні офіцерські посади. Після завершення навчання в бакалавраті випускникам надано право вибору або навчатися далі в магістратурі з одночасним опануванням курсу L1C на базі військового навчального закладу тактичного рівня або проходити службу у військах з подальшим навчанням на цьому курсі. У подальшому підготовка осіб офіцерського складу для призначення на посади тактичного рівня (у тому числі офіцерського складу медичної служби) штатно-посадової категорії “майор” здійснюється на командно-штабних курсах тактичного рівня професійної військової освіти L2.

Оперативний рівень військової освіти здобувається у Національному університеті оборони України на курсі офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня L3 з можливим подальшим навчанням у магістратурі військових навчальних закладів сил оборони.

Стратегічний рівень військової освіти здобувається на курсі вищого керівного складу стратегічного рівня L4 з можливим навчанням у магістратурі за спеціальністю 256 «Національна безпека» для всіх складових сил оборони у Національному університеті оборони України.

Курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики L5 реалізується у Національному університеті оборони України. У цілому ж для

підготовки офіцерів до виконання певних (специфічних) посадових обов'язків на базі військових навчальних закладів функціонує значна кількість курсів підвищення кваліфікації різної тривалості.

Відповідно до розробленої Концепції трансформації системи військової освіти створено нову структуру системи військової освіти, яка забезпечує [7]:

- запровадження спільної підготовки Збройних Сил України з іншими складовими сил оборони за єдиним замислом і планом та під єдиним керівництвом;

- створення єдиної та інтегрованої системи військової освіти для підготовки особового складу сил оборони на основі курсів професійної військової освіти L1-L5. Саме в системі професійної військової освіти буде створено умови для навчання військовослужбовців держав-членів НАТО і ЄС та інших країн;

- централізовану підготовку особового складу сил оборони оперативного та стратегічного рівнів;

- підготовку особового складу сил оборони тактичного рівня за єдиними освітніми програмами;

- реалізацію принципу «Освіта впродовж військової кар'єри»;

- якість військової освіти, яка відповідає вимогам стандарту НАТО Vi-SCD 075-007 «Освіта і підготовка»;

- створення передумов для взаємовизнання сертифікатів, отриманих у військових навчальних закладах НАТО, держав-членів Альянсу та України.

Окрема увага приділяється підготовці військових медиків. Так, освітня програма підготовки військових медиків на кафедрах медицини катастроф також обов'язково повинна включати курси професійної військової освіти L1A, L1B. Зважаючи на специфіку підготовки військових медиків, а саме наявність наскрізної магістратури та те, що з 2022 р. всі заклади вищої освіти медичного спрямування здійснюють випуск тільки магістрів, освітній процес в Українській військово-медичній академії здійснюється виключно в інтернатурі. При цьому загальний термін підготовки в інтернатурі лікарів-інтернів для потреб сил оборони збільшений за рахунок вивчення військових та військово-медичних дисциплін за окремою освітньою програмою, яка включає курс професійної військової освіти L1C. Тривалість освітньої частини інтернатури з урахуванням освітньої програми підготовки офіцерів медичної служби тактичного рівня становить до шести місяців на рік. Практична частина інтернатури проводиться на базі медичних установ Міністерства оборони України.

У свою чергу, з метою приведення військової підготовки громадян за програмою підготовки офіцерів запасу до загальної системи підготовки офіцерів з тактичним рівнем військової освіти, програми військової підготовки повинні включати опанування питань, передбачених програмами курсів професійної військової освіти тактичного рівня L-1A та L-1B.

Пошуки відповіді на складні виклики, пов'язані з повномасштабною війною і потребою в якісній підготовці висококваліфікованих військових кадрів для Збройних Сил України та інших складових сил оборони, привели оборонне

відомство до започаткування нового інструменту – системи патронажу держав-членів НАТО над військовими навчальними закладами системи Міністерства оборони України. На виконання цього завдання Першим заступником Міністра оборони України затверджено відповідну Візію системи патронажу, яка є удосконаленим форматом співпраці військових навчальних закладів НАТО, держав-членів Альянсу та України задля імплементації практик та стандартів НАТО в освітню діяльність військових навчальних закладів і трансформації підготовки офіцерських кадрів та сержантського корпусу за західною моделлю військового лідерства [1]. У пріоритеті – розвиток взаємосумісної з НАТО системи професійної військової освіти та післявоєнне відновлення військових навчальних закладів. З огляду на це, для успішної реалізації проекту розробляється відповідна Дорожня карта з чітким переліком необхідних заходів і розподілом напрямів відповідальності між його учасниками. Відтак, система патронажу концентруватиме зусилля держав НАТО за такими основними групами підтримки: освітня складова, підготовка особового складу, матеріально-технічна допомога. У межах цих складових пропонується розглянути можливість ініціювання спільних освітньо-наукових проєктів і залучення нових партнерів до вже існуючих, обмін інформацією та досвідом ведення бойових дій, удосконалення системи мовної підготовки та освітніх програм відповідно до вимог НАТО.

Для цілковитого впровадження нової системи військової освіти необхідно реалізувати низку заходів, серед яких можна виділити такі [8; 9]:

1. Імплементація нової системи військової освіти. Реалізація цього заходу передбачає початок підготовки за стандартами НАТО в системі професійної військової освіти на тактичному, оперативному і стратегічному рівні за новими освітніми програмами професійної військової освіти. Оскільки Національний університет оборони України є лідером у процесі трансформації системи військової освіти, то університету необхідно надати методичну допомогу військовим начальним закладам тактичного рівня з питань:

- підготовки науково-педагогічних працівників, інструкторів до проведення командно-штабного курсу тактичного рівня L2;
- опрацювання освітніх програм, навчально-методичних матеріалів.

Водночас військовим навчальним закладам тактичного рівня спільно з Національним університетом оборони України та замовниками необхідно:

- завершити розробку освітніх програм курсів професійної військової освіти L1A, L1B, L1C;
- почати освітній процес за освітніми програмами курсу професійної військової освіти L2.

2. Удосконалення адміністративних та управлінських процесів, організаційно-штатних структур військових навчальних закладів. Наразі у Національному університеті оборони України, Військовій академії (м. Одеса) та Житомирському військовому інституті імені С.П. Корольова проводиться експеримент щодо зміни організаційно-штатних структур. Вводяться підрозділи професійної військової освіти та забезпечення якості освіти.

Формується чітка вертикаль управління професійною військовою освітою, передбачивши інститут директорів курсів, наставників та інструкторів [4].

3. Досягнення взаємосумісності системи професійної військової освіти з відповідними системами держав-членів НАТО. Всім військовим навчальним закладам спільно із замовниками необхідно:

- завершити удосконалення професійних стандартів, освітніх програм, навчально-методичних матеріалів;
- створити внутрішню систему забезпечення якості військової освіти, яка відповідає вимогам стандарту НАТО Vi-SCD 075-007 «Освіта і підготовка»;
- бути готовими до проведення інституційного аудиту системи професійної військової освіти.

4. Проведення інституційного аудиту системи військової освіти у Міністерстві оборони України. Аудиту буде підлягати система професійної військової освіти:

- організаційно-штатна структура вертикалі управління та підрозділи професійної військової освіти;
- ефективність функціонування внутрішньої системи забезпечення якості військової освіти;
- зміст освітніх програм та навчально-методичних матеріалів [3].

5. Модернізація матеріально-технічної бази військових навчальних закладів у відповідності до розроблених та затверджених із замовниками короткострокових, середньострокових та довгострокових планів модернізації матеріально-технічної бази та відновлення інфраструктури. Вирішення цього питання потребує активної співпраці з державами-членами НАТО та Європейського Союзу.

6. Подавання заявки на проведення сертифікації (акредитації) курсів професійної військової освіти за стандартами НАТО. Військові навчальні заклади спільно з Департаментом військової освіти і науки мають подати заявку на проведення сертифікації (акредитації) курсів професійної військової освіти за вимогами стандарту НАТО Vi-SCD 075-007 «Освіта і підготовка» [2].

7. Сертифікація курсів професійної військової освіти та створення умов для визнання сертифікатів, які військовослужбовці держав-членів НАТО і ЄС будуть отримувати в українських військових навчальних закладах.

Висновки. В узагальненому вигляді можна акцентувати увагу на тому, що основними цілями трансформації системи військової освіти на сучасному етапі є досягнення відповідності критеріям повноправного членства в НАТО та ЄС; забезпечення повноцінно функціонуючої системи професійної військової освіти, яка створює можливості для запрошення офіцерів НАТО на навчання до України; формування сучасних освітніх програм курсів професійної військової освіти за стандартами НАТО та з урахуванням досвіду російсько-української війни; забезпечення спроможності викладачів викладати за методиками НАТО у військових навчальних закладах Альянсу; залучення до освітнього процесу в системі професійної військової освіти кращих офіцерів та сержантів – носіїв практичного досвіду бойових дій у ролі інструкторів (наставників); розвиток

освітнього середовища, яке спонукає військовослужбовця до постійного саморозвитку; комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями, підготовленими за стандартами НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Візія системи патронажу // <http://www.mil.gov.ua>.
2. Вітер Д., Оліферук В., Мигун М. Доктринальне забезпечення розвитку системи військової освіти: методичні рекомендації / Д. Вітер, В. Оліферук, М. Мигун. – К.: НУОУ, 2023. – 128 с.
3. Вітер Д., Оліферук В., Горбачевський С. Оцінювання спроможностей військових організаційних структур (методичне забезпечення інституційного огляду вищих військових навчальних закладів) / Д. Вітер, В. Оліферук, С. Горбачевський // Військова освіта, 2021, № 1(43), С. 56-64.
4. Інноваційний підхід до управління розвитком системи професійної військової освіти: проблеми та перспективи: монографія / За заг. ред. Д. Вітера та М. Коваля; [Кол. авт.]. – К.: НУОУ, 2023. – 148 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України №1490 «Концепція трансформації системи військової освіти» від 12.2022 // <http://rada.zakon.gov.ua>.
6. Програма НАТО DEEP для України // <http://nato.mfa.gov.ua>.
7. Професійна військова освіта в Україні у сучасному безпековому середовищі: монографія / За заг. ред. Д. Вітера та В. Телелима; [Кол. авт.]. – К.: НУОУ, 2021. – 286 с.
8. Руснак І., Мірненко В., Оліферук В., Вітер Д. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку / І. Руснак, В. Мірненко, В. Оліферук, Д. Вітер // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку, Сер. “Економіка та менеджмент”, 2022, № 28, С. 238-250.
9. Формування та реалізація державної політики у сфері військової освіти: метод. посіб. / Д. Вітер, В. Оліферук, В. Мірненко, В. Мацьовитий, В. Хома та ін. – К.: НУОУ, 2023. – 144 с.

REFERENCES

1. Visia systemy patronazu // <http://www.mil.gov.ua>.
2. Viter D., Oliferuk V., Migun M. Doctrynalne zabespechennya rozvytku systemy viyskovoї osvity / Viter D., Oliferuk V., Migun M. – K.: NUOU, 2023. – 128 p.
3. Viter D., Oliferuk V., Gorbachevsky S. Ocinuvannya spromoznostey viyskovykh organizaciynykh structur (metodychne zabespechennya instytuciynogo oglyadu vyshtchyh viyskovykh navchalnykh zakladiv) / Viter D., Oliferuk V., Gorbachevsky S. // Viyskova osvita, 2021, № 1(43), P. 56-64.
4. Innovaciynyi pidhid do upravlinnya rozvytkom systemy profesiynoi viyskovoї osvity: problemy ta perspektivy: monograf. / Za zag. red. D. Vitera ta M. Kovalya; [Kol. avt.]. – K.: NUOU, 2023. – 148 p.
5. Postanova KМУ №1490 «Konceptiya transformacii systemy viyskovoї osvity» від 12.2022 // <http://rada.zakon.gov.ua>.
6. Programa NATO DEEP dlya Ukrainy // <http://nato.mfa.gov.ua>.
7. Profesiyna viyskova osvita v Ukraini u suchasnomu bezpekovomu seredovysctchy: monografia / Za zag. red. D. Vitera ta V. Telelyma; [Kol. avt.]. – K.: NUOU, 2021. – 286 s.
8. Rusnak I., Mirnenko V., Oliferuk V., Viter D. Innovaciyna viyskova osvita; stan ta perspektivy rozvytku / Rusnak I., Mirnenko V., Oliferuk V., Viter D. // Problemy innociyno-investyiciynogo rozvytku, Ser. “Ekonomika ta menedzment”, 2022, № 28, P. 238-250.
9. Formuvannya ta realizaciya derzavnoi politiky u sferi viyskovoї osvity / Viter D., Oliferuk V., Mirnenko V., V. Macyovytyi, V. Homa ta in. – K.: NUOU, 2023. – 144 p.

SUMMARY

Volodymyr Mirnenko,Dr. of Technical Sciences, Professor,
Ministry of defence of Ukraine**Dmytro Viter,**Dr. of Philosophical Sciences, Senior Researcher,
National defence University of Ukraine**Volodymyr Oliferuk,**PhD (Technical Sciences),
National defence University of Ukraine**TRANSFORMATION OF THE MILITARY EDUCATION SYSTEM: MAIN
TENDENCIES AND PERSPECTIVES**

Introduction. Contemporary military education system of Ukraine is developing in difficult context that is determined by high quantities of factors which defines the military education system development. There is a need to make changes to the current military education system by transforming the system. The main goals and priorities of these changes must be clearly defined.

Purpose is to define the main trends and perspectives of the military education system transformation.

Methods. To achieve the aims of this article, a system of general and specialized research methods for theoretical and empirical study was utilized, including analysis of scientific literature, systemization and generalization of materials, as well as logical and comparative analysis of content.

Results. This article analyzes the key trends and tendencies for the development of Ukraine's military education system. It specifically examines these in the context of legislative imperatives around transforming these military training programs. This article shows how the different levels of education are connected within Ukraine's entire military training system.

Originality. The main trends and prospects for the development of the military education system in Ukraine are considered in the context of the tasks that defined by the normative legal acts that fix the task of its transformation. The connection of the main structural elements of the military education system according to the corresponding levels of military education is shown. The article emphasizes the need to develop new state oversight tools for military education, examining the potential for a patronage system where NATO member states provide guidance to Ukrainian Ministry of Defence training institutions. Special attention is given to the prospects for the development of the system professional military education according to the standards of NATO member states. The main tasks regarding the further stages of transformation and modernization of the military education system have been defined.

Conclusion. In the article determined that achieving compliance to criteria of full membership in NATO and EU is the main goals of the military education system transformation in contemporary situation.

Key words: high education; military education; conception; training; professional military education; system.